

<https://doi.org/10.53656/his2024-4-7-new>

Reviews and Annotations
Рецензии и анотации

НОВО ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА НЕЗАВИСИМИЯ ФИНАНСОВ ОДИТ В БЪЛГАРИЯ СЛЕД 1991 ГОДИНА

Д-р Атанас Атанасов

Икономически университет – Варна

През първата половина на 2024 г. излезе от печат книгата „Независимият финансов одит в България от възстановяването му през 1991 г. до наши дни“ (Roussev & Svrakov 2024). Книгата е плод на труда на двама утвърдени автори в областта на стопанската история и на развитието на счетоводството и одита – чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев¹ и доц. д-р Антон Свраков². Инициатор и издател на книгата е Институтът на дипломираните експерт-счетоводители в България.

Книгата се състои от три основни части – въведение и два големи раздела, разделени в отделни глави, обхващащи двата основни периода на развитие от 1991 до 1997 г. и от 1996 г. до днес, и представлява изчерпателен анализ на развитието на независимия финансов одит в България. Авторите разглеждат еволюцията на одиторската професия в страната, промените в регулаторната рамка, както и специфичните предизвикателства и възможности, които се появяват в процеса на адаптиране към международните стандарти и европейските изисквания.

Може да се каже, че книгата е логично продължение на излязлата през 2022 г. книга, посветена на създаването на Института на заклетите експерт-счетоводители в България и ролята на неговите първи председатели в периода 1931 – 1948 г. (Roussev, Stoyanov & Savova-Simeonova 2022). И докато в първата книга се разглежда началото на независимия финансов одит в България, поставено през 30-те години на XX в. от проф. Димитър Добрев, то настоящата историческа монография ни прехвърля във времето след 10.11.1989 г., като в исторически аспект

проследява историята и еволюцията на професията от нейното възстановяване до съвременната ѝ форма, предлагайки обширен анализ на законодателните промени, икономическите условия и организационните структури, които са оформили одитната практика в страната.

В първата част се разглежда периодът след 1991 г., когато в България започват да се прилагат мерки за преход към пазарна икономика. Въведените законодателни промени, като Указ 56 за стопанската дейност от 1989 г., са първите стъпки към легализиране на частната собственост и частната стопанска дейност. В този период се създава и новата законова рамка за счетоводството и одита в България. Авторите описват създаването и приемането на Закона за счетоводството от 1991 г., който в действителност полага основите на съвременната счетоводна практика. Голямо значение се отдава на ролята на тогавашния министър на финансите Белчо Белчев и на зам.-министъра проф. Михаил Динев в разработването на новите нормативни документи, както и на ръководителя на тогавашната дирекция „Методология на счетоводната отчетност“ към Министерството на финансите доц. Стоян Дурин и на неговия заместник Димитър Желязков (Roussev & Svrakov 2024, p. 30).

В тази част на книгата фокусът се поставя върху възстановяването и модернизацията на Института на дипломираните експерт-счетоводители. През 1990 г., в условията на икономически и политически промени, се правят първите стъпки и се създават условията за възстановяване на независимия финансов контрол. Това е и една от областите на стопанския живот, в която предстои всичко да започне от самото начало, тъй като се поставят основите на организацията за осъществяването на независим финансов контрол върху дейността на стопанските субекти, чието функциониране тепърва започва. Именно бъдещата съсловна организация на независимите финансови одитори впоследствие ще играе ключова роля в утвърждаването на професията на дипломираните експерт-счетоводители, като въвежда стандарти и етични норми, които отговарят на международните практики.

Но преди да се създаде Институтът на дипломираните експерт-счетоводители, на 16 декември 1991 г. е създадена Асоциацията на дипломираните експерт-счетоводители (АДЕС). Авторите посочват, че от всички 49 души учредители заклетите експерт-счетоводители с призната правоспособност са 4, положилите изпити на предварителната изпитна сесия са 8, а останалите 37 са от първата редовно проведена сесия. Приет е Уставът на АДЕС, който е разработен на основата на известните тогава познания от дейността на сродните европейски професионални организации. Освен това са избрани и управителни органи в лицето на Управителен и Контролен съвет.

За трудностите в началото свидетелства и фактът, че АДЕС е била регистрирана на домашния адрес на нейния първи президент – ст. н. с. д-р Живко Бонев, поради първоначалната липса на средства за наемане на собствен офис. Така се възражда

животът на професионалната организация, а през лятото и есента на 1995 г. вече са изградени и осем регионални организации.

Както Русев отбелязва по отношение на възникването на Института на заклетите експерт-счетоводители през 30-те години на XX в., българският път в независимия финансов контрол следва западния опит (Roussev 2023). Възстановяването му през 1991 г. също е белязано от използването на чуждестранния опит, който се оказва ценно и необходимо условие за реализирането на промените от началото на 90-те години на XX в. Ползването на чужди консултанти при разработването на българския счетоводен закон, както и фактът, че се появяват „международни консултантски и одиторски вериги“, които допринасят за промените във възгледите на редица специалисти от областта на счетоводството“ (Svrakov 2019, p. 135), дават тласък в развитието на местното законодателство в областта на счетоводството и независимия финансов контрол. Както отбелязват авторите, „през този период за първи път български специалисти по счетоводство се запознават по-задълбочено с принципите и законодателното уреждане на хармонизираното европейско счетоводно законодателство. Освен това те успяват да видят с очите си и да усетят със съзнанието си какво е това независим финансов одит и как той се осъществява“ (Roussev & Svrakov 2024, p. 41).

Във втората част на книгата акцентът е поставен върху създаването на Института на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС) през 1996 г. и първоначалните стъпки за утвърждаването му като основен регулатор на одиторската професия в България до наши дни. Историческият контекст и ролята на политическите и икономическите условия в България, които влияят на професията, са умело вплетени в изложението. Авторите са дефинирали три основни етапа на развитие на организацията в периода от 1996 до днес (Roussev & Svrakov 2024, p. 126).

Първият етап на развитие се характеризира с множество законодателни и регулаторни промени, които са насочени към усъвършенстване на нормативната база за независимия финансов одит в България и за одиторската професия. Авторите описват този период като период на нестабилна политическа обстановка, която влияе на законодателните планове на Народното събрание.

Законът за изменение на Закона за счетоводството, публикуван в „Държавен вестник“ през 1996 г., внася значителни промени в глава осма – „Дипломирани експерт-счетоводители“, която е преработена и допълнена с цел подобряване на регламентацията на професията. Тези промени продължават до края на 2001 г., когато е приет първият самостоятелен Закон за независимия финансов одит. Законът влиза в сила от 1 януари 2002 г., като на практика отделя дейността на дипломираните експерт-счетоводители от общата регулация на счетоводството и я поставя под специален режим. Направен е задълбочен анализ на закона и на начина, по който той урежда организацията на независимия финансов одит и регулира отношенията между предприятията и техните одитори. Подробно са

разгледани новите изисквания към одиторите, регистрираните одиторски предприятия и тяхната отчетност.

Авторите подчертават и създаването за пръв път на система за контрол върху качеството на дейността на регистрираните одитори. Тази система включва публичен орган за надзор, който има водещи функции в контрола върху одиторските услуги.

Последният описан етап започва с влизането в сила на втория Закон за независимия финансов одит в края на 2016 г. Този закон се отличава с още по-строга регулация на одиторската професия, което се отразява и на качеството на одиторските услуги. Авторите приемат определението за периода след 2016 г., дадено от Бойко Костов, според когото този период може да бъде наречен „свърхрегулиран период“. Чрез редица примери за законодателни решения е обосновано, че това е периодът, през който регулациите стават още по-строги, което води до значително увеличаване на контролите и изискванията към одиторите.

В последната част на книгата се обсъжда организационният живот на Института на дипломираните експерт-счетоводители в България (ИДЕС) и ключовите моменти от неговата история. Началото на дейността на третия Управителен съвет (УС) на ИДЕС през септември 2002 г. е отбелязано със значителни усилия за повишаване авторитета на професията и качеството на одиторските услуги. Също така се подчертава необходимостта от поддържане на високото квалификационно ниво на одиторите чрез провеждане на редовни семинари и продължаващо обучение.

Познаването на изследваната материя от страна на авторите личи и от задълбочения анализ, който е направен по отношение на организационния живот и съвременното развитие на ИДЕС. Открити са няколко ключови момента, които са обективно анализирани и помагат за разбирането на начина на съвременно функциониране на организацията, като: адаптация към въведените нови международни одиторски стандарти, контрол върху качеството и регулация, ролята на ИДЕС в подкрепата на одиторите и др.

Подчертано е, че новите стандарти налагат нови изисквания за структурата и съдържанието на одиторските доклади, което изисква одиторите да променят своя подход и да се адаптират към новите изисквания за прозрачност и отчетност. ИДЕС изпълнява ключова роля в подкрепата и обучението на одиторите в България. Институтът се адаптира към променящата се среда, като предоставя методически указания, организира семинари и курсове за обучение, които са насочени към повишаване на квалификацията и адаптация към новите стандарти. Активното участие на членовете в тези инициативи е от решаващо значение за успешното прилагане на международните стандарти и за подобряване качеството на одиторските услуги. Създаването на публичен орган за надзор и системата за контрол върху качеството на дейността на регистрираните одитори представляват съществена промяна в регулаторната среда (Roussev & Svrakov 2024, p. 188). Това налага ИДЕС да работи в тясно сътрудничество с надзорните органи, за да осигури съответствие с новите изисквания и стандарти. Нарастващите изисквания за прозрачност и отчетност оз-

начават, че одиторите трябва да бъдат добре информирани и подготвени за редовни проверки и оценки на своята работа.

Не на последно място, авторите фокусират вниманието на читателя и върху друг важен аспект – саморегулацията на професията и контрола над етичното поведение и професионалната дейност на одиторите (Roussev & Svrakov 2024, pp. 198 – 199). Въпреки направените усилия се подчертава, че това е само началото на един дълъг процес за утвърждаване на високите етични и професионални стандарти в одиторската дейност в България.

Възприетият исторически подход дава възможност на читателя да разбере еволюцията на одита в контекста на политическите, икономическите и социалните промени в България. Авторите умело свързват миналото с настоящето, което прави анализа още по-ценен и релевантен за разбиране на текущите тенденции и бъдещите предизвикателства. Стилът на авторите е обективен и аналитичен, като се акцентира върху значимите исторически моменти и развитието на професията в контекста на социално-икономическите промени в страната.

Изложението е представено с висока степен на историческа и правна точност, което придава достоверност и авторитет на представената информация. В книгата са използвани 42 литературни източника, множество нормативни документи, публикации в периодичния печат и материали от научния и административния архив на Института на дипломираните експерт-счетоводители в България. Всичко това, наред с факта, че един от авторите на книгата е свидетел и пряк участник в описаните събития, прави това издание изключително ценно. Последното е от особена важност за професионалистите, които се нуждаят от надеждни източници за своите изследвания и практика. Книгата е обогатена с множество детайли и конкретни примери, които я правят не само информативна, но и интересна за четене. Авторите включват различни гледни точки и коментари, които допълнително разширяват хоризонтите на читателя.

Въпреки че в първата част акцентът е насочен по-скоро върху историческия преглед, тя също така предоставя ценни уроци и насоки, които могат да бъдат приложени в съвременната практика. Анализът на законодателните промени и тяхното въздействие върху професията е особено полезен и необходим в контекста на необходимостта от изграждането на „нов начин на мислене в онези години“ (Svrakov 2019a, p. 339)

Уверено може да се каже, че книгата „Независимият финансов одит в България от възстановяването му през 1991 г. до наши дни“ представлява значителен принос към професионалната общност на одиторите в България. Тя документира съвременната история на професията и предоставя ценна информация, която може да бъде използвана за образователни цели и за повишаване на професионалните стандарти, и в тази връзка може да се определи като задълбочено и комплексно изследване, което успешно съчетава историческа перспектива, аналитичен подход и практическа приложимост.

БЕЛЕЖКИ

1. Първите научни публикации на Иван Русев в областта на българската стопанска история се появяват още през 90-те години на XX в. (Rusev 1993; Rusev 1994; Rusev 1999).

2. Основните научни трудове на Антон Свраков са монографични изследвания, посветени на развитието на счетоводството в миналото и днес (Svrakov 2014) и на развитието на счетоводното законодателство в България от Освобождението до нашата съвременност (Svrakov 2019a).

ЛИТЕРАТУРА

РУСЕВ, И., & СВРАКОВ, А., 2024. *Независимият финансов одит в България от възстановяването му през 1991 г. до наши дни*. София: ИДЕС. ISBN 978-954-91469-9-8

РУСЕВ, И.; СТОЯНОВ, С. & САВОВА-СИМЕОНОВА, К. 2022. *Институтът на заклетите експерт-счетоводители и неговите председатели (1931 – 1948)*. София: ИДЕС. ISBN 978-954-91469-5-0.

СВРАКОВ, А. 2014. *Размисли за счетоводството в минало и настояще време*. София: Труд и право. ISBN 978-954-608-214-5.

СВРАКОВ, А. 2019. Българското счетоводно законодателство във времето на промените. *Счетоводство, одит и финанси в променящия се свят: Сборник с доклади от научно-практическа конференция по повод 95 год. от създаването на катедра „Счетоводна отчетност“ при Икономическия университет – Варна*, 130 – 143. Варна: Наука и икономика. ISBN 978-954-21-1001-9.

СВРАКОВ, А. 2019a. *Развитие на счетоводното законодателство в България от Освобождението до наши дни*. София: Труд и право. ISBN 978-954-608-265-7.

ROUSSEV, I. 2023. The Beginning of Independent Financial Control in Bulgaria – from the Influences of the Modern World towards a National Model. *Economic Alternatives*, vol. 4, pp. 670 –686. DOI: <https://doi.org/10.37075/EA.2023.4.02> ISSN 1312-7462

RUSEV, I. 1993. The Bulgarian Commercial Companies during the National-Revival Period – an Economic-History of the Town of Sliven. *Bulgarian Historical Review – Revue Bulgare d'Histoire*, issue 1, pp. 54 – 93.

RUSEV, I. 1994. A Look at the History of Bulgarian Big-Capital Companies during the Renaissance – the Credit Companies and the Trading Companies. *Bulgarian Historical Review – Revue Bulgare d'Histoire*, issue 1, pp. 22 – 44.

RUSEV, I. 1999. Factory production and commerce in the Balkan region during the Renaissance. *Bulgarian Historical Review – Revue Bulgare d'Histoire*, issue 3 – 4, pp. 48 – 74.

REFERENCES

- ROUSSEV, I. 2023. The Beginning of Independent Financial Control in Bulgaria – from the Influences of the Modern World towards a National Model. *Economic Alternatives*, vol. 4, pp. 670 – 686. DOI: <https://doi.org/10.37075/EA.2023.4.02> ISSN 1312-7462,
- ROUSSEV, I., & SVRAKOV, A. 2024. *Nezavisimiyat finansov odit v Bulgaria ot vazstanovyavaneto mu prez 1991 g. do nashi dni*. Sofia: IDES. ISBN 978-954-91469-9-8. [In Bulgarian].
- ROUSSEV, I., STOYANOV, S., & SAVOVA-SIMEONOVA, K. 2022. *Institutat na zakletite ekspert-schetovoditeli i negovite predsedатели (1931 – 1948)*. Sofia: IDES. ISBN 978-954-91469-5-0. [In Bulgarian].
- RUSEV, I. 1993. The Bulgarian Commercial Companies during the National-Revival Period – an Economic-History of the Town of Sliven. *Bulgarian Historical Review – Revue Bulgare d'Histoire*, issue 1, pp. 54 – 93.
- RUSEV, I. 1994. A Look at the History of Bulgarian Big-Capital Companies during the Renaissance – the Credit Companies and the Trading Companies. *Bulgarian Historical Review – Revue Bulgare d'Histoire*, issue 1, pp. 22 – 44.
- RUSEV, I. 1999. Factory production and commerce in the Balkan region during the Renaissance. *Bulgarian Historical Review – Revue Bulgare d'Histoire*, issue 3 – 4, pp. 48 – 74.
- SVRAKOV, A. 2014. *Razmisli za schetovodstvoto v minalo i nastoyashte vreme*. Sofia: Trud i pravo. ISBN 978-954-608-214-5. [In Bulgarian].
- SVRAKOV, A. 2019. Bulgarskoto schetovodno zakonodatelstvo vav vremeto na promenite. *Schetovodstvo, odit i finansi v promenyashtiya se svyat: Sbornik s dokladiotnauchno-prakticheskakonferentsiyapopovod95god.otsazdavanetona kat. Schetovodna otchetnost pri Ikonomicheski universitet – Varna*, pp. 130–143. Varna: Nauka i iekonomika. ISBN 978-954-21-1001-9. [In Bulgarian].
- SVRAKOV, A. 2019a. *Razvitie na schetovodното zakonodatelstvo v Bulgaria ot Osvobozhdenieto do nashi dni*. Sofia: Trud i pravo. ISBN 978-954-608-265-7. [In Bulgarian].

A NEW RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF THE INDEPENDENT FINANCIAL AUDIT IN BULGARIA AFTER 1991

✉ **Dr. Atanas Atanasov, Assist. Prof.**

ORCID iD: 0000-0003-0295-541X

WoS Researcher ID: U-1979-2017

University of Economics – Varna

77, Kniaz Boris Ist Blvd.

9002 Varna, Bulgaria

E-mail: atanasov_at@ue-varna.bg